

ODREĐENE NEDOUMICE I PROBLEMI U KRIMINALISTIČKOJ PRAKSI REAGOVANJA NA KRIVIČNO DJELO „POLNO UZNEMIRAVANJE”

Stručni članak

DOI	COBISS.RS-ID	UDK
10.7251/APDN2201098M	136346113	343.541:343.982.3

Msr Aleksandar MILADINOVIĆ *

* Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Jedinica za policijsku obuku – Policijska akademija Banja Luka, imejl: aaleksandarbl@yahoo.com

Apsstrakt: U radu se daje pregled određenih nedoumica i problema koji se susreću u petogodišnjoj kriminalističkoj praksi reagovanja na krivično djelo „Polno uznemiravanje“ koje je u Krivičnom zakoniku Republike Srpske inkriminisano 2017. godine. Nedoumice i problemi na koje se ukazuje se prikazuju iz aspekta rada policije, odnosno ukazuje se na određene probleme primijetne u radu policije koji su u većoj ili manjoj mjeri uslovljeni nedoumicama u inkriminaciji ovog novog krivičnog djela. U prvom redu ukazuje se na neodređenost, odnosno nepreciznost radnje izvršenja ovog krivičnog djela, zatim na spornost nužnosti posljedice djela, kao i na problem subjektivne strane djela. U radu se ukazuje i na određene probleme koji se odnose na gonjenje po prijedlogu što nije primarno vezano za ovo krivično djelo, međutim, problemi se svakako ispoljavaju u većoj mjeri i kod ovog krivičnog djela.

Ključne riječi: polno uznemiravanje, seksualno nasilje, inkriminacija, Istanbulska konvencija...

Uvodna razmatranja

Polno uznemiravanje je posljednjih godina predmet krivičnopravne reakcije. Naravno, polno uznemiravanje nije nov fenomen (čak ni u pravu), ali je novina da je od 2017. godine inkriminisano Krivičnim zakonikom Republike Srpske. Sljedstveno, nova inkriminacija je dovela do određenih problema krivičnopravne prirode koji su se reflektovali i na kriminalističko reagovanje na ovo krivično djelo.

U prvom redu, među policijskim službenicima, ali i među drugim stručnim licima, sama inkriminacija se smatra spornom, pogotovo preopširnom i nepreciznom. Spori se čak i potreba ovakve inkriminacije, čime se prenebregava da je to nužnost koja proističe iz međunarodnopravnih izvora (doduše, ne u formi inkriminacije kao kod nas).

Ovakva percepcija policijskih službenika se održava i na kriminalističku reakciju, jer neblagovremena, nesadržajna, traljava i „reda radi“ istraga povodom indicija u pogledu postojanja ovog krivičnog djela, pa čak i prijave od strane žrtve ne rezultira prikupljanjem dokaznog supstrata relevantnog za utvrđivanje činjeničnog stanja. U prilog tome govori i oskudna sudska praksa.

Nažalost, to povratno djeluje i na žrtvu, jer izloženost stigmati i sekundarna viktimizacija od strane društva, ali i formalnih subjekata (koja se nerijetko dešava i pred policijom) žrtvu „povlači u sebe“ čime se etablira „začarani krug“ ćutanja i neprijavlivanja ovih krivičnih djela, što je pogubno i za samu žrtvu, ali i za druge potencijalne žrtve, pa i za samo društvo, a vinovnika nažalost podstrekava da nastavi sa svojim ponašanjem.

Smatramo da su izostanak reakcije ili neadekvatna reakcija na indicije i prijavu polnog uznemiravanja posljedica neprepoznavanja elemenata, specifičnih okolno-

sti i ambijenta u okviru kojeg se dešava i odnosa žrtve i počinioca. Takođe, bitan aspekt koji ima uticaj na traseološki deficit jeste ignorisantski, pa čak i nipodoštavajući odnos prema stanju u kojem se žrtva nalazi, odnosno neuvažavanje njenog stanja uzrokovanog neprijateljskim, ponižavajućim, degradirajućim ili uvredljivim ponašanjem koje je posljedica polnog uznemiravanja.

Polno uznemiravanje kao kriminološki fenomen

Polno uznemiravanje nije nepoznanica u kriminološkoj literaturi. Međutim, činjenica je da mu se nije pridavala velika pažnja, ni među istraživačima, a pogotovo ne u sudskoj praksi, jer ovo ponašanje, iako aklamativno prihvaćeno da je društveno neprihvatljivo, u prethodnom periodu nije bilo inkriminisano. Rijetka sudska praksa gdje je diferencirano ovo ponašanje kao nekažnjivo u odnosu na prijavljeno i procesuirano djelo iz domena seksualnog nasilja govori u prilog, kako da je ipak prisutno u javnosti, tako i da nije bilo sankcionisano formalnim putem.

S druge strane, nedavna istraživanja i na našim prostorima (Babović i Reljanović, 2020), o prisutnosti polnog uznemiravanja, kao i o pojavnim formama svakako da ukazuju na to da ovo „nije problem od juče”, te da je djelimično i mentalitetski ukorijenjen u društvu. U prilog tome govore i mnogi stereotipi i predrasude o seksualnom nasilju uopšte, a pogotovo o polnom uznemiravanju. Naravno, ne znači da polno uznemiravanje nije nužno sankcionisati, odnosno da ga treba odobravati zato što je „svojestven mentalitetu”, odnosno društveno nije stigmatizovan i prokazan. Imajući u vidu konkretnu posljedicu koju izaziva prema žrtvi, ali i imajući u vidu negativnu poruku koja se šalje društvu tolerisanjem polnog uznemiravanja, svakako da se čini opravdanim da se polno uznemiravanje, iako blaži oblik seksualnog nasilja, propiše kao kažnjivo djelo.

Naravno, iluzorno je očekivati da će se inkriminacijom polnog uznemiravanja ono samo zbog toga eliminisati ili „svesti na najmanju moguću mjeru”. Da bi odredba zaživjela, nužno je prevashodno edukovati i senzibilisati policijske službenike za prepoznavanje pojava i adekvatan pristup prilikom zaprimanja prijave i dokumentovanja ovog krivičnog djela. Posvećivanje dužne pažnje žrtvi i asertivan i senzibilisan pristup tom prilikom se podrazumijeva.

Pojam polnog uznemiravanja – kriminološka percepcija

Jedan od problema koji se reflektuje i na kriminalističku praksu u reagovanju na polno uznemiravanje jeste nepreciznost kriminološke percepcije polnog uznemiravanja i nepoistovjećivanje, i to u značajnom segmentu, kriminološke percepcije i krivičnog pravnog određenja polnog uznemiravanja. Razumljivo je da se to umnogome održava ne samo na kriminalističko postupanje, već i na očekivanja javnosti, pa i žrtve na one pojave koje oni percipiraju kao polno uznemiravanje, smatrajući ga relevantnim za krivičnog pravnog percepciju (a, sljedstveno, očekujući i formalnu reakciju u vidu sankcije), ne shvatajući da su uglavnom ispunjeni kriminološki ele-

menti ove pojave (što, naravno, ne znači da se ona kao takva smatra dopuštenom).

Polno uznemiravanje kao kriminološki relevantan pojam je primarno prepoznat na američkom području, dok je nekoliko decenija kasnije kao fenomen nekažnjivosti prepoznat i u evropskim okvirima, te je u Istanbulskoj konvenciji ovaj problem identifikovan i nametnuta je obaveza državama članicama da u nacionalna zakonodavstva (ne nužno u krivično) propišu mjere kojim će se polno uznemiravanje odrediti kao kažnjivo ponašanje.

U SAD-u još sedamdesetih godina prošlog vijeka se pojavljuju prvi radovi američkih autora koji govore o ovom problemu, te ga posmatraju u specifičnom sociološko-kriminološkom kontekstu. Naravno, i tada je primarno ukazano da je ono nekažnjivo, po tadašnjim propisima u SAD-u, iako je opet inkriminisano prije nego na teritoriji Evrope. Navedeno je bitno istaći s obzirom na to da je naknadno ovaj trend inkriminacije preuzet od strane država Evrope. Posljedica toga jeste i preuzimanje određenih terminoloških (i pravnih) konstrukcija koji nisu karakteristični za našu pravnu tradiciju, što svakako izaziva određene probleme u praksi, kako kriminalističkoj, tako i u sudskoj.

Iako polno uznemiravanje, kao jedan od oblika seksualnog nasilja, nije nepoznanica u kriminološkoj literaturi, činjenica je da je ono ipak skrajnuto u odnosu na druge oblike seksualnog nasilja, pogotovo u odnosu na one oblike koji su krivičnopravno tretirani, što za polno uznemiravanje donedavno nije bio slučaj. Čini se da se polnom uznemiravanju veća pažnja posvećuje tek donošenjem Istanbulske konvencije, odnosno ratifikacijom i implementiranjem njenih odredaba u nacionalna (krivična) zakonodavstva. Može se reći da je tek u ovoj konvenciji data definicija, iako uopštena, polnog uznemiravanja, te je nametnuta obaveza državama članicama da sankcionišu, odnosno preduzmu mjere da i polno uznemiravanje ne bude nekažnjivo.

Istanbulskom konvencijom se polno uznemiravanje definiše kao neželjeno verbalno ili neverbalno, odnosno fizičko ponašanje seksualne prirode u svrhu, odnosno uz ishod povrede dostojanstva lica, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća ili uvredljiva atmosfera. Inkriminacija polnog uznemiravanja je rezultat ispunjavanja obaveza preuzetih ratifikacijom Istanbulske konvencije u nacionalno zakonodavstvo BiH, odnosno Republike Srpske, iako ovo djelo nije ni u potpunosti, ni na identičan način inkriminisano u Zakoniku.¹

¹ Inače, bitno je navesti da u Istanbulskoj konvenciji nije zahtijevano da se polno uznemiravanje inkriminiše već da se propiše kao kažnjiva radnja, međutim, i Republika Srpska i Srbija su se odlučili za inkriminaciju. Smatramo da je ratio legis inkriminacije polnog uznemiravanja upravo svijest da je polni integritet lica, pogotovo u doba sveprisutne vulgarizovane seksualnosti, jedna od najvećih vrijednosti iz koje proističe i potreba da se ona zaštiti krivičnom represijom kao najekskluzivnijim i najefikasnijim mehanizmom zaštite ovih vrijednosti od strane države. Doduše, u literaturi su prisutni, sa jedne strane, prigovori koji se uopšteno odnose na potrebu inkriminacije ovog ponašanja, gdje se može primijetiti da postoje prigovori koji ukazuju na bespotrebnost ove inkriminacije, ali postoje i prigovori koju ukazuju na to da je nepotrebna ova inkriminacija jer je ona regulisana radnopravnim ili nekim drugim zakonodavstvom, te da je stoga bespotrebna inkriminacija

Elementi krivičnog djela u Krivičnom zakoniku Republike Srpske su svakako mnogo restriktivnije postavljeni, iako su i oni podložni kritici da su neprecizni i preopširni.

Krivičnopravni aspekt – elementi i nedoumice

Za inkriminaciju polnog uznemiravanja se smatra da je preširoko postavljena, odnosno da predstavlja svojevrsnu kaučuk normu, što nije u potpunosti saglasno ni sa načelom zakonitosti ni sa načelom pravne sigurnosti, ali ono što je za policijske službenike možda i relevantnije jeste da široka, a sljedstveno tome, i neprecizna odredba izaziva probleme u praksi, pogotovo one koji se odnose na percipiranje radnji kojim se polno uznemiravanje čini (i posljedice), što sljedstveno izaziva i određene probleme u dokazivanju ovog krivičnog djela. Za preširoku inkriminaciju se uglavnom kao razlog navodi (pogotovo u Srbiji) doslovno preuzimanje ove inkriminacije iz Istanbulske konvencije, međutim, kada je u pitanju inkriminacija u Krivičnom zakoniku Republike Srpske (koja nije identična inkriminaciji u Krivičnom zakoniku Republike Srbije) ne bi se moglo reći da je doslovno preuzeta, iz čega se može zaključiti da razlog neprecizne, veoma široko postavljene inkriminacije nije (primarno) u tome.

Krivično djelo „Polno uznemiravanje” je u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske inkriminisano 2017. godine donošenjem novog Krivičnog zakonika Republike Srpske. Članom 170 Krivičnog zakonika Republike Srpske inkriminisano je krivično djelo „Polno uznemiravanje”. U prvom stavu je inkriminisano da krivično djelo čini „ko polno uznemirava drugo lice koje se prema njemu nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje”. U stavu dva istog člana je određen i pojam polnog uznemiravanja, odnosno precizirano je šta se smatra polnim uznemiravanjem. Pod polnim uznemiravanjem se smatra „svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje polne prirode koje ima za cilj povredu dostojanstva lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje”.

Iz navedenog proističu i osnovni elementi zakonske definicije polnog uznemiravanja (Đorđević, 2018: 115):

1. Odgovarajuće ponašanje izvršioca, koje opciono može da bude verbalno, neverbalno ili fizičko;
2. Odgovarajuća funkcija ponašanja izvršioca koja je ciljno usmjerena tako da se njome teži povredi dostojanstva lica u sferi polnog života, što se svodi na specifičnu posledicu u krivičnopravnom smislu;
3. Konkretna posljedica koja nastupa radnjom koja predstavlja polno uznemir-

u krivičnom zakonodavstvu. S druge strane, dio prigovora se ne odnosi na potrebu inkriminacije kao takve, već se prigovori odnose na širinu, odnosno nepreciznost inkriminacije, pogotovo imajući u vidu da je posljedično određena, te da sama radnja nije precizirana (Šikman, 2021).

avanje, a to su alternativno izazivanje straha ili stvaranje neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja. Ova posljedica je veoma specifična u krivičnom pravnom smislu, jer je ona formulirana alternativno na način što se prvo omogućava da se tiče jednog čisto subjektivnog osjećaja (percepcije/doživljaja) pasivnog subjekta, a to je strah, dok se, s druge strane, ona može svesti i na jednu objektivnu/objektiviziranu manifestaciju, što znači na stvaranje neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja (Škulić, 2019: 412).

Naravno, pored prethodno navedena tri elementa, poseban element jeste odnos podređenosti ili zavisnosti ili karakteristika posebne ranjivosti žrtve u odnosu na izvršioca. Upravo ovaj element umnogome determiniše, sužava, ali i precizira krivično djelo polnog uznemiravanja od preširoke percepcije ove kriminalološke pojave.

Radnja djela

U opisu radnje krivičnog djela, vidljivo je da je zakonodavac koristio trajni („ko polno uznemirava”²), a ne svršeni glagolski oblik („ko polno uznemiri”), iz čega se može zaključiti da je za izvršenje ovog krivičnog djela potreban kontinuitet radnje, odnosno ponašanja kojim se izaziva posljedica krivičnog djela. To dalje proizlazi i iz određenja samog polnog uznemiravanja gdje zakonodavac navodi da se pod njim podrazumijeva, pored posljedice, i „ponašanje” iz čega opet proističe određeni kontinuitet više radnji. Stoga smatramo da se primarno pod radnjom ovog krivičnog djela može percipirati više radnji u određenom periodu koje su međusobno povezane i usmjerene kako bi izazvale posljedicu.

Ovakvu percepciju smatramo opravdanom, imajući u vidu i teleološko i jezičko tumačenje inkriminacije, međutim, postavlja se pitanje može li ijedna radnja koja će izazvati traženu posljedicu predstavljati ovo krivično djelo. Imajući u vidu široko određenu posljedicu djela, bez preciziranja radnji kojima se djelo može izvršiti (što je jedan od prigovora za široku inkriminaciju ovog krivičnog djela), isto tako, ne bi se apriori moglo smatrati da se ijednom radnjom, odnosno jednim ponašanjem ne bi moglo izvršiti ovo krivično djelo, pogotovo imajući u vidu da se i sa jednom radnjom, odnosno ponašanjem može proizvesti predviđena posljedica. Čak, skromna sudska praksa u Republici Srpskoj upravo ukazuje da se i sa jednom radnjom, odnosno sa nekoliko radnji u relativno kratkom periodu (manje od jednog časa) može izvršiti ovo krivično djelo.³

² U literaturi se ovakav pristup inkriminacije kritikuje, prije svega zato što predstavlja svojevrsni pleonazam, te se svodi na tautološki pristup, dok se, sa druge strane, polno uznemiravanje definiše u jednoj prilično preširoko postavljenoj normi, koja se posmatra kao kaučuk norma. Pored toga što ovakav pristup ne doprinosi ostvarivanju načela krivičnog zakonodavstva, svakako da izaziva i određene probleme u praksi, pogotovo prilikom podvođenja određenih radnji u radnju izvršenja krivičnog djela (Škulić, 2019: 409).

³ Primjer u sudskoj praksi postoji gdje je optuženi oglašen krivim zato što je, kao instruktor za obuku za polaganje vozačkog ispita, oštećenju koju je obučavao za vožnju dao instrukcije u kom

Faktičko je pitanje kada postoji takva radnja koja bi se smatrala polnim uznemiravanjem, a u procjeni da li bi konkretna aktivnost mogla da se smatra polnim uznemiravanjem, morale bi se imati u vidu kako sve objektivne, tako i relevantne subjektivne okolnosti, ne samo sa stanovišta potencijalnog pasivnog subjekta, odnosno žrtve ovog krivičnog djela, već i njegovog mogućeg izvršioca (Škulić, 2019: 411). Stoga, iako je percepcija žrtve nesporna i nužna, nije irelevantna i percepcija, a prije svega umišljaj i namjera izvršioca. Upravo to može da bude i diferencirajuća karakteristika između polnog uznemiravanja i sličnih kažnjivih radnji, pa i drugih krivičnih djela.

Na ovaj način se ipak u bitnoj mjeri izbjegava pretjerano široko tumačenje radnje izvršenja polnog uznemiravanja (što bi bilo sporno i sa aspekta načela zakonitosti), te se ograničava stav i doživljaj potencijalnog pasivnog subjekta u ocjeni da li je određenom radnjom zaista došlo do polnog uznemiravanja. Stoga, ocjena postojanja ili nepostojanja ovog krivičnog djela svakako ne zavisi samo od doživljaja, razumijevanja ili uvjerenja samog lica koje je određeno ponašanje doživilo kao polno uznemiravanje, već i od svih ostalih relevantnih okolnosti u svakom konkretnom slučaju, gdje je, naravno, od posebnog značaja i subjektivni element krivičnog djela, jer se i polno uznemiravanje, kao i bilo koje krivično djelo protiv polne slobode može izvršiti isključivo s umišljajem, a ne ih nehata. To znači da je u svakom konkretnom slučaju bitno ocijeniti svijest i volju potencijalnog učinioca ovog krivičnog djela, a ne samo i isključivo poći od toga kako je moguća žrtva, odnosno pasivni subjekat ovog krivičnog djela, doživio i shvatio konkretno ponašanje (Škulić, 2019: 411).

Da bi postojalo ovo krivično djelo, nužno je utvrditi genezu uznemiravanja (po-

pravcu da vozi, te ju je upitao da li može da je ugrize za vrat, što je ona odbila; zatim je pitao da li može da je poljubi, što je ona takođe odbila; a potom ju je svojom lijevom rukom uhvatio za lijevu stranu vrata u autu i počeo je privlačiti prema sebi, a oštećena se počela otimati. Optuženi je nakon toga uspio privući oštećenu i poljubiti je u predjelu usana, da bi nakon toga stavio svoju ruku na njene grudi govoreći joj da želi da je pomazi, a oštećena ga je ponovo odgurnula. Opisane radnje su trajale jednokratno, odnosno tokom jednog časa obuke, ali ih je sud percipirao kao polno uznemiravanje. Sljedeći primjer je takođe u tom kontekstu: Optuženi je na seoskom putu susreo i zaustavio jedanaestogodišnju djevojčicu, koja je naišla biciklom. Djevojčicu i njene roditelje poznaje odranije, jer su komšije. Mahao joj je rukom da stane, pa kad je stala, uhvatio ju je za njenu desnu ruku govoreći joj da je voli, a potom ju je počeo ljubiti i grliti po vratu, i vući u pravcu groblja koje se nalazilo u neposrednoj blizini. To je kod djevojčice izazvalo strah i šok, te je pokušala da se otme i nije uspjela, jer ju je optuženi još jače vukao u tom pravcu. Optuženi je djevojčicu odvuкао par metara od mjesta gdje ju je zaustavio, i u periodu od oko pet minuta dok se to dešavalo, stalno je grlio i ljubio, te joj govorio da ostane još malo i da se trebaju ponovo naći kada bude prolazila.

U jednom trenutku, optuženi je pustio djevojčicu i rekao joj je da se moraju ponovo vidjeti. Djevojčica je usljed straha počela da plače i odmah je otišla kući, te ispričala sestri a potom i roditeljima šta se dogodilo. Optuženi je polno uznemiravao djevojčicu koristeći njenu posebnu ranjivost zbog uzrasta, a i činjenicu da poznaje nju i njene roditelje jer su komšije, te da ona ima prema njemu izvjestan odnos povjerenja, te se nesumnjivo zbog toga i zaustavila na njegov poziv da stane (Analiza sudskih presuda u Republici Srpskoj za krivična djela Proganjanja i Polnog uznemiravanja, 2019: 8).

drazumijevajući da se ipak radi o više radnji koje čine uznemiravanje). U praksi je primijetno da se ona ne utvrđuje u potpunosti. Naime, geneza uznemiravanja, podrazumijevajući da ona postoji, uglavnom se ni u potpunosti, ni u sadržinskom smislu, ni po pitanju kontinuiteta, a pogotovo ne u kontekstu međusobnih odnosa podređenosti i zavisnosti ili posebne ranjivosti, ne razjašnjava ili se samo pominje. Razlog tome je što se ona najčešće, sa jedne strane, podrazumijeva isključivo na osnovu iskaza žrtve, eventualno i svjedoka, dok se, sa druge strane, ona čak ni u tom smislu ne podrazumijeva, već se podrazumijeva da je prethodno postojao kontinuitet uznemiravanja iz proste činjenice što žrtva navodi (a osumnjičeni ne negira) određeni odnos koji indicira da između njih postoji odnos, ali ne nužno uznemirujući, niti bilo koji sa negativnim predznakom.

Povreda dostojanstva lica u sferi polnog života

Radnje koje indiciraju da je u pitanju polno uznemiravanje, da bi stekle taj karakter, moraju da budu takve da mogu dovesti do povrede dostojanstva lica u sferi polnog života. Sa druge strane, cilj izvršioca takođe mora da bude upravo to – povreda dostojanstva lica u sferi polnog života.

Kada se radi o dostojanstvu u kontekstu polnog uznemiravanja, ono je znatno uže definisano nego opšte dostojanstvo, na koje, inače, u demokratskom društvu svaki čovjek ima pravo, a koje podrazumijeva druge vrste dostojanstva, poput dostojanstva u polnoj sferi. Ovdje se, dakle, radi o specifičnom obliku dostojanstva koje se neposredno tiče seksualne sfere. U pitanju je dostojanstvo u sferi polnog života, što znači da se ono povređuje onda kada se ponašanjem izvršioca pasivni subjekat ciljano degradira baš u seksualnoj sferi, a faktičko pitanje je na koji način se prouzrokuje takav krivičnopравни relevantan efekat (Škulić, 2019: 411).

Element podređenosti, zavisnosti ili posebne ranjivosti

Podređenost ili zavisnost žrtve, odnosno njena posebna ranjivost jedan je element krivičnog djela. Štaviše, sama činjenica (opšte) podređenosti ili zavisnosti, odnosno posebne ranjivosti nije dovoljan za postojanje ovog krivičnog djela, već je nužno dokazati da je to lice prema izvršiocu u odnosu podređenosti ili zavisnosti, odnosno da je „prema njemu“ posebno ranjivo. Upravo je ova karakteristika bitno determinišuća i precizirajuća koja polno uznemiravanje, u kriminološkom smislu, diferencira u odnosu na ovo krivično djelo.

Element podređenosti ili zavisnosti nije preciziran u opisu djela, smatrajući da je on notoran, što svakako nije najbolje nomotehničko rješenje. Može se pretpostaviti da ovaj odnos postoji u porodičnim odnosima, pa i u širim rodbinskim odnosima, pogotovo u slučajevima gdje je određeno lice povjereno na staranje drugom licu. Pod „staranjem“ ne podrazumijevamo isključivo ugovorni ili sličan pravni već, primarno, faktički odnos gdje se određeno lice predaje drugom licu na određeni period ili pod određenim okolnostima kako bi se brinulo o njemu,

najšire posmatrano. Preduslov postojanja ovog odnosa jeste da je i lice, odnosno potencijalna žrtva svjesna vlastite podređenosti, odnosno zavisnosti, a pogotovo da je izvršilac svjestan vlastite ili percipirane nadređenosti i „posjedovanja vlasti” nad time licem.

Ovaj elemenat je izraženiji u radnopravnim i poslovnim odnosima. Naime, u tom ambijentu postoje pravila koja je propisao poslodavac ili su dio radnih prava, odnosno prava i obaveza zaposlenih koja proističu iz radnog prava ili ugovora o radnom odnosu ili djelu, te najčešće nisu sporni hijerarhijski odnosi u radnom okruženju. Štaviše, u radnom okruženju, čak i ukoliko određeno lice ima formalnu nadređenost, ne znači nužno da ima i faktičku nadređenost, čega su zaposleni relativno često svjesni. U tom ambijentu, elemenat nadređenosti nije teško definisati i čini se relativno lakim za dokazivanje.

I elemenat zavisnosti u poslovnom ambijentu je relativno prepoznatljiv. Naime, on može biti finansijski uslovljen (da je žrtva finansijski zavisna od izvršioca), može biti hijerarhijski uslovljen čime se nerijetko poistovjećuje i sa podređenošću, a može biti i radnopravno uslovljen (radni odnos žrtve ili radne aktivnosti žrtve zavise od angažmana, aktivnosti ili dozvole, odnosno odobrenja izvršioca). Pogotovo su u privatnom sektoru zaposleni svjesni elementa zavisnosti, međutim, činjenica je da je ovaj elemenat svakako prisutan i u svim poslovnim zajednicama, nevezano za vlasničku strukturu, tip društva, brojnost kolektiva, razvijenost interpersonalnih veza i slično.

Posebna ranjivost, kao elemenat krivičnog djela, alternativno je određena i odnosi se na uzrast, bolest, invaliditet, trudnoću i teške tjelesne i duševne smetnje.

Uzrast, kao kriterij posebne ranjivosti, nije sporan. Djeca, kao i mlađa punoljetna lica su, zbog svoje fizičke ali prije svega psihičke razvijenosti i (ne)iskustva, posebno ranjiva u odnosu na određene pojave u društvu. Jedna od njih je i seksualnost, koja im najčešće nije nepoznanica, međutim, usljed neiskustva, ali i brojnih drugih faktora (među kojima je izostanak roditeljske pažnje, vršnjački pritisak i uticaj sredine svakako jače izražen) najčešće neadekvatno percipiraju nerijetko i vlastitu, a pogotovo tuđu seksualnost, usljed čega su posebno podložni polnom uznemiravanju. Ukoliko se tome doda da usljed sveprisutne, vulgarizovane seksualnosti koja se posebno nameće kao prihvatljiv ili čak i nužan obrazac ponašanja, i to pogotovo mlađih lica, razumljivo je što se čine podložnim, odnosno posebno ranjivim za polno uznemiravanje. Drugim riječima, upravo kao posebno ranjivi zbog svog uzrasta čine se „tipičnim”, pa i „idealnim” žrtvama čega su nasilnici i te kako svjesni.

Naravno, uzrast, kao kriterij posebne ranjivosti ne podrazumijeva nužno da postoji disproporcija u godinama između nasilnika i žrtve, i to velika. Žrtva može biti posebno ranjiva zbog uzrasta čak i u onim situacijama kada i nasilnik nije mnogo stariji ili uopšte nije stariji od žrtve. Takođe, ne znači nužno da nasilnik mora biti stariji od žrtve da bi iskoristio njenu posebnu ranjivost zbog uzrasta. Iako takve situacije u praksi nisu česte, moguće je i da se uzrast, kao posebna ranjivost, koristi i u dijametralno suprotnom smjeru – da žrtve, usljed svoje (duboke) starosti, a sl-

jedstveno i senilnosti (te drugih faktora koje donosi starost) budu posebno ranjive u odnosu na mlađe nasilnike.

Lica mogu biti posebno ranjiva i zbog bolesti. Pogotovo starija lica su posebno zavisna od pomoći mlađih lica sa kojima nerijetko i nisu ni u kakvom porodičnom, rodbinskom, poslovnom, pravnom ili finansijskom odnosu, kojom prilikom ta lica mogu upravo bolest, odnosno starost iskoristiti za polno uznemiravanje. Naravno, bolest kao segment posebne ranjivosti nije nužno vezan za starija lica, već za sva lica, te se ona može posmatrati kao bilo kakva vezanost žrtve za nasilnika kojom prilikom je nemoćna da mu pruži otpor usljed stanja u kojem se nalazi izazvanog bolešću.

Jedan od oblika tog stanja izazvanog bolešću jeste i invaliditet. Međutim, vjerovatno zbog praktičnih implikacija i određenih specifičnosti (dugotrajnost), izdvojen je kao poseban segment ranjivosti. Naravno, nisu sva lica sa invaliditetom posebno ranjiva, međutim, upravo ta karakteristika ih čini podložnijim, viktimiziranim u odnosu na druga lica, te se ta činjenica mora uzeti u obzir prilikom sagledavanja svih radnji koje su indicirale da je izvršeno polno uznemiravanje.

Trudnoća je stanje ženskog lica koje je posebno ranjivo usljed same činjenice da je u „drugom stanju“, ali i zbog slabije pokretljivosti, uslovljenosti prema određenim ustaljenim radnjama ili posjetama medicinskim ustanovama. Trudnoća, kao fetiš među određenim licima koja imaju određene seksualne sklonosti ili frustracije, je također razlog za izdvajanje ovog stanja kao segmenta posebne ranjivosti.

Teške tjelesne ili duševne smetnje su također segment posebne ranjivosti i on ne bi trebalo da bude sporan. Ono što može biti sporno sa dokaznog aspekta jeste da se naglasi da je zakonodavac kao posebnu ranjivost uzeo u obzir isključivo teške tjelesne ili duševne smetnje, a ne bilo koju tjelesnu ili duševnu smetnju, zbog čega, najčešće, za dokazivanje ovog stanja nije dovoljno zdravorazumsko zaključivanje, već je nužno vještačenje žrtve, odnosno stanja u kojem se nalazi. Iako je to logično, povezano je sa nizom poteškoća krivičnopravne, a pogotovo kriminalističke prirode, dok je o sekundarnoj viktimizaciji prilikom takvog vještačenja izlišno i govoriti.

Ono što je bitno kod elementa podređenosti ili zavisnosti ili posebne ranjivosti jeste da se ovaj element za postojanje krivičnog djela ne smatra podrazumijevajućim, već ga je nužno i dokazati. To je najčešće faktografske prirode (odnos godina žrtve i izvršioca), međutim, nerijetko je potrebno preduzeti i druge radnje i mjere kako bi se on smatrao dokazanim. Naravno, kao nužna, ali nerijetko ne i dovoljna dokazna sredstva se uzimaju iskazi žrtava i svjedoka, te iskaz osumnjičenog, ali i faktičko stanje u kojem se žrtva nalazi, te dokazivanje korišćenjem isprava. Takođe, medicinska dokumentacija može biti relevantan izvor na osnovu kojeg se dokazuje posebna ranjivost žrtve, dok pravni propisi i organizaciona struktura u okviru pravnog lica mogu da posluže za dokazivanje hijerarhijskih odnosa, odnosno podređenosti i zavisnosti u okviru pravnog lica.

Kada je u pitanju dokaz o posebnoj ranjivosti, nije dovoljno samo da se percipira i identifikuje kroz iskaz žrtve ili samo pukom činjenicom na osnovu koje bi se mog-

la pretpostaviti posebna ranjivost (npr. konstatacijom uzrasta u ličnim podacima žrtve i osumnjičenog). Kroz iskaz žrtve, a potom preduzimanjem i drugih radnji i mjera nužno je da se razjasni na koji način je žrtva bila posebno ranjiva za polno uznemiravanje koje je prema njoj produkovano i da li je upravo ta posebna ranjivost dovela do posljedica koje su kod nje konstatovane. Naravno, nije irelevantan u tom pogledu ni iskaz osumnjičenog, pogotovo njegova percepcija karakteristika posebne ranjivosti. To je, naravno, nužno razjasniti i obrazložiti i kroz izvještaj o izvršenom krivičnom djelu i o izvršiocu. Smatramo da sama konstatacija da je žrtva posebno ranjiva zbog određene karakteristike nije relevantna, niti je ovakav način izvještavanja tužioca reprezentativan i afirmativan za eventualno procesuiranje, odnosno preduzimanje radnji i mjera iz nadležnosti tužioca.

Sljedstveno navedenom, odnos podređenosti ili zavisnosti, pa čak ni posebne ranjivosti se ne konstatuje posebno, niti se posebno dokazuje, već se smatra podrazumijevanim i dokazanim samim faktom, npr., uzrasta, odnosno uzrasnim odnosom između žrtve i osumnjičenog. Imajući u vidu da se odnos posebne podređenosti ili zavisnosti ne može smatrati razumljivim samim po sebi, a pogotovo ne notornom činjenicom, i to u krivičnopravnom smislu, pa čak se ne bi mogli smatrati da u ovom slučaju postoji i oboriva pretpostavka (da postoji ovaj odnos), nužno je da se ovaj odnos, ne samo konstatuje u izvještaju, već i da se na adekvatan način dokaže. To jeste poželjno, ali nerijetko ne i dovoljno samo u iskazu žrtve, već je potrebno razjasniti i kroz percepciju osumnjičenog o toj činjenici, odnosno odnosu podređenosti ili zavisnosti. Naravno, iskaz žrtve i osumnjičenog se čini poželjnim, ali ne i jedinim dokaznim sredstvom na osnovu kojeg bi se mogao dokazivati ovaj odnos.

Iz navedenog proizlazi da je polno uznemiravanje krivično djelo koje se može realizovati između poznatih lica, odnosno gdje postoji prethodni odnos poznanstva između žrtve i izvršioca, bez obzira na to da li je on podrazumijevajući ili notoran. Međutim, na osnovu kriminalističke analize prijavljenih i evidentiranih krivičnih djela, polno uznemiravanje na teritoriji Republike Srpske u prethodnom petogodišnjem periodu (Miladinović, 2022), primijetno je da je u pojedinim izvještajima, čak i vidljivo, da se žrtva i osumnjičeni uopšte ne poznaju (u pojedinim slučajevima je čak osumnjičeni i bio nepoznat žrtvi, kako u vrijeme izvršenja djela, tako i prilikom prijave, a potom i nakon otkrivanja identiteta izvršioca), što, u najmanju ruku, nije svojstveno ovom krivičnom djelu. Ukoliko se ima u vidu da između izvršioca i žrtve treba da postoji odnos podređenosti ili zavisnosti ili žrtva treba da bude posebno ranjiva (a što bi izvršilac trebalo ne samo da zna, već i da upravo zbog toga realizuje radnje djela), svakako se čini bespredmetnim podnošenje izvještaja u okviru kojeg ovaj elemenat uopšte nije ne samo dokaziv, već ni primijetan. Stoga se neminovno nameće zaključak da policijski službenici ovu inkriminaciju koriste kao „krovnu” za ona ponašanja i radnje seksualne, odnosno, polne prirode koje ne mogu podvesti pod druge inkriminacije, što je svakako pogrešno. Ne samo što ova ponašanja i radnje neće biti sankcionisane (pod uslovom da su zabranjene), nego one stvaraju probleme u radu tužiocima, a svakako da se neće ni valorizovati

rad policije u ovim slučajevima. Takođe, žrtva neće dobiti adekvatnu satisfakciju, a posljedično, moguće je očekivati i nastavak, pa čak i eskalaciju uznemiravanja od strane nasilnika koji je svjestan da njegovo ponašanje, za koje je ispitivan, neće biti sankcionisano, usljed čega će steći i utisak da nije zabranjeno.

Posljedica krivičnog djela

Inkriminacija polnog uznemiravanja je primarno određena posljedično. To konkretno znači da je nužno, da bi djelo postojalo, dokazati da je određenim radnjama izazvana tražena posljedica. Ukoliko posljedica nije izazvana, odnosno nije nastupila, ne postoji ovo krivično djelo. Naravno, ne postoji ni pokušaj ovog krivičnog djela, imajući u vidu zapriječenu kaznu.

Doduše, ima i drugačijih shvatanja, pa se tako smatra da je seksualno uznemiravanje izvršeno samim činom preduzimanja neke od radnji koje se mogu tako kvalifikovati. U obrazlaganju da je dovoljno da je samo preduzeta radnja sa ciljem, odgovor se pronalazi u tumačenju evropske definicije. Upotreba izraza „sa ciljem“ podrazumijeva da je dovoljno da je radnja preduzeta. U zavisnosti od ličnosti žrtve ona može doista izazvati jednu ili više navedenih posljedica, ali to nije od primarne važnosti. Neko lice vrši seksualno uznemiravanje samim tim što izvršava neku od radnji koje se mogu tako kvalifikovati, uz jedini izuzetak da to neće uvijek biti prva takva radnja, ukoliko se traži izričito odbijanje strane prema kojoj su takve radnje upućene da bi se moglo govoriti o seksualnom uznemiravanju (Babović i Reljanović, 2020: 45).

Posljedica krivičnog djela je dvojako određena. S jedne strane, traži se da je radnja izvršioca izazvala „strah“ ili da „stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“. Nije precizirano da se ono odnosi na žrtvu, ali se jezičkim tumačenjem može zaključiti da se misli da se polnim uznemiravanjem stvara takvo okruženje za žrtvu. Međutim, pažljivim čitanjem određenja polnog uznemiravanja dâ se primijetiti da je ovo nužna činjenica koju je potrebno utvrditi i dokazati da bi postojalo ovo krivično djelo, ali nije i dovoljna. Naime, Zakonikom je propisano da se pod polnim uznemiravanjem podrazumijeva ponašanje izvršioca „koje ima za cilj povredu dostojanstva lica u sferi polnog života“, iz čega se može zaključiti da je umišljaj jedini oblik vinosti kod ovog djela.

Nehatno se ovo djelo ne može izvršiti. To svakako usložnjava dokazivanje ovog krivičnog djela, imajući u vidu da se nehatni oblici povrede dostojanstva ličnosti lica u sferi polnog života, koji su izazvali strah ili stvorili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje, ne mogu podvesti pod ovo krivično djelo. Naravno, to ne znači da je i takvo nehatno ponašanje dozvoljeno – moguće je da je regulisano radnopravnim pravom i propisima ili podliježe disciplinskoj ili nekog drugoj vrsti odgovornosti. Naravno, razumljivo je da je u tom slučaju aktivnost policije, sem informisanja i savjetodavne prirode, umnogome ograničena.

Ne bi se moglo reći da je posljedica djela u zakonu određena kao svršena. Sa jedne strane, da bi postojalo ovo krivično djelo, odnosno da ne bi ostalo u pokušaj-

ju, nužno je da je radnjama izvršioca stvoren strah kod žrtve. Sa druge strane, ukoliko kod žrtve nije stvoren strah kao izuzetno izražena negativna emocija, ne znači da ne postoji ovo krivično djelo, odnosno da posljedica nije ispoljena. Zakonom je precizirano da posljedica postoji i ukoliko se radnjama, odnosno ponašanjem polnog uznemiravanja stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Znači, zakonodavac koristi termin „stvara” kao trajni, a ne „stvori” kao svršeni glagolski oblik. Naravno, faktičko pitanje je šta se smatra neprijateljskim, ponižavajućim i uvredljivim okruženjem, međutim, shodno aktuelnoj inkriminaciji, dovoljno je da je izvršilac svojim ponašanjem stvarao takvo okruženje, a ne nužno i da ga je stvorio.

Osjećaj pasivnog subjekta, iako bitan, nije i ključan, odnosno ne predstavlja *condicio sine qua non* za postojanje polnog uznemiravanja, već je neophodno i da sam izvršilac, svjesno i sa voljom, odnosno umišljajno stvara specifičan strah kod pasivnog subjekta, što će u praksi, po svemu sudeći, biti prilično rigidna kategorija (Škulić, 2019: 416).

Motiv, namjera i umišljaj izvršioca

Iako motiv, odnosno namjera izvršioca za polnim uznemiravanjem nije relevantna kao sama percepcija žrtve, svakako da nije ni irelevantna. Već je navedeno da se ovo krivično djelo može izvršiti samo sa umišljajem, što znači da nehatno izvršenje ovog krivičnog djela nije moguće. To se čini i razumljivim, imajući u vidu opis ovog krivičnog djela, međutim, svakako da u praksi može da produkuje određene probleme u razgraničenju određenih radnji koje se žrtvi čine polnim uznemiravanjem, a izvršilac nije postupao sa tom namjerom, iako se njegovo ponašanje i njegove radnje nesporno ne smatraju prihvatljivim.

Motiv ponašanja izvršioca je seksualne, odnosno, polne prirode. I ovaj element se mora posmatrati široko. Ono što za nekoga nije seksualne prirode, za drugu osobu će biti. Subjektivni doživljaj ali i okolnosti slučaja mogu diktirati kako se neko ponašanje može okarakterisati. Na primjer, unošenje u privatni prostor i blaži fizički kontakt kolegice ili kolege u toku nekog intenzivnog procesa rada, može se sasvim drugačije tumačiti u odnosu na isti pokret tijela i ponašanje kada se, na primjer, ta kolegica i taj kolega nalaze u liftu koji se kreće. Dok je u prvom slučaju moguće zamisliti da postoji neko objektivno i nužno opravdanje za nenamjeran fizički kontakt, u drugom slučaju je veoma teško zamisliti da se takvo ponašanje ne okarakterise kao invazivno i nedozvoljeno (Babović i Reljanović, 2019: 49).

Na kraju je bitno navesti da je percepcija posljedice od strane žrtve nužna, ali ne i dovoljna za postojanje ovog krivičnog djela. Nužno je i da su radnje izvršioca obuhvaćene njegovim umišljajem. Naime, sama percepcija, odnosno doživljaj pasivnog subjekta nije dovoljan jer je, prema opštim krivičnopravnim pravilima (objektivno-subjektivni opšti pojam krivičnog djela), uvijek neophodno da je umišljaj izvršioca bio usmjeren na polno uznemiravanje pasivnog subjekta, što je povezano kako sa krivicom kao subjektivnim elementom opšteg pojma krivičnog djela, tako

i sa prirodom krivičnih djela protiv polne slobode uopšte, ali i posebno s karakterom i osnovnim specifičnostima samog krivičnog djela polno uznemiravanje (Škulić, 2019: 420).

Gonjenje po prijedlogu

Stavom 3 istog člana je određeno da se gonjenje za polno uznemiravanje preduzima isključivo po prijedlogu.

Iako je ovo razumljivo imajući u vidu prirodu krivičnog djela, te posljedice koje izaziva, ipak se može prigovoriti što je prijedlog neophodan bez obzira na to koji je pasivni subjekat u pitanju. Tako, npr., prijedlog za krivičnim gonjenjem treba da podnese i dijete, pa i lice sa određenim psihičkim poteškoćama koji, imajući u vidu objektivne faktore, možda u dovoljnoj mjeri i ne mogu da percipiraju posljedice koje su objektivno nastale. To nije problem samo procesne prirode (jer će se prijedlog podnijeti u njihovo ime), već i kriminalističke prirode (kvalitet i sadržaj iskaza žrtve neće odražavati onu percepciju posljedice koja je objektivno nastupila), što će usloviti i dokazne probleme čije posljedice mogu biti čak i takve da se konstatuje da ne postoji ovo krivično djelo.

Prijedlog za krivičnim gonjenjem žrtva u svakom momentu može povući. Čak i ukoliko je policija tužiocu prosljedila izvještaj o izvršenom polnom uznemiravanju i njegovom izvršiocu, ukoliko u službene prostorije pristupi žrtva sa zahtjevom da povuče prijedlog za krivičnim gonjenjem, policijski službenici su dužni da je upute tužiocu, kako bi njemu dala iskaz o povlačenju prijedloga, ili da oni sami, ukoliko žrtva odbije da povlačenje prijedloga iznese pred tužiocem, uzmu iskaz od žrtve kojim ona povlači prijedlog za krivičnim gonjenjem. Takođe, jednom povučen iskaz za krivičnim gonjenjem ne znači da žrtva i kasnije ne može opet staviti prijedlog za krivičnim gonjenjem. To se, npr., može raditi u situacijama kada žrtva naivno smatra da je (prvobitno) polno uznemiravanje rezultat incidentne situacije, odnosno da nije rezultat namjere osumnjičenog, te smatra da će sama prijava na njega korektivno djelovati, a nju zaštititi. Međutim, ukoliko se i nakon toga ponovi polno uznemiravanje, žrtva može podnijeti prijavu na ponovljeno uznemiravanje, ali isto tako može i ponovo dati prijedlog za krivičnim gonjenjem za polno uznemiravanje na koje je već povukla prijedlog. To proističe iz same prirode ove odredbe, odnosno ovlašćenja koje ima žrtva, odnosno oštećeni.

U policijskoj praksi su sporne situacije na koji način postupiti ukoliko žrtva prijavi krivično djelo koje se goni po prijedlogu, ali ne podnese prijedlog za krivičnim gonjenjem, odnosno iako je krivično djelo prijavila, izričito se protivi krivičnom gonjenju osumnjičenog, iako je svjesna da je njen prijedlog neophodan za preduzimanje bilo koje radnje radi rasvjetljavanja tog krivičnog djela i postupanja po njenoj prijavi! Iako se ovo čini apsurdnim, ove situacije nisu rijetkost u policijskoj praksi. Česte su kod krivičnih djela gdje su žrtva i osumnjičeni u određenom odnosu (doduše, upravo je kod ovih krivičnih djela uglavnom i propisana neophodnost prijedloga oštećenog za krivičnim gonjenjem), te sama žrtva, iako je prijavila kriv-

ično djelo, ne želi ni njegovo procesuiranje, a pogotovo ne sankcionisanje. Razlog za ovakvo, u prvi mah, nelogično postupanje jesu prvobitni interesi žrtve, što policija mora uzeti u obzir. Naime, prijavom polnog uznemiravanja žrtva najčešće želi da se ono okonča, pogotovo ukoliko duže traje, odnosno ukoliko je od poznatog lica i smatra da će se upravo prijavom policiji ono okončati, jer će ona samom prijavom „poslati poruku” osumnjičenom da je ozbiljna, odnosno da se osnažila i da neće tolerisati njegovo ponašanje koje predstavlja polno uznemiravanje. Ukoliko iz navoda prijave ne proističe da je u pitanju polno uznemiravanje, već neko drugo krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, razumljivo je da će policija preduzeti sve radnje i mjere kako bi prikupila dokaze, provjerila navode prijave i identifikovala i lokalizovala osumnjičenog. Međutim, ukoliko iz navoda prijave proističu osnovi sumnje da se radi o ovom krivičnom djelu, policijski službenici ne mogu dalje preduzimati istražne radnje jer je u krivičnoprocesnom smislu neophodan prijedlog oštećene za krivičnim gonjenjem.

U ovom smislu, prijavu oštećene u kojoj ona izričito odbija da dâ prijedlog za krivičnim gonjenjem (iako je djelo prijavila) ne bi mogli smatrati svojevrsnom zamjenom za prijedlog za krivičnim gonjenjem. To, pak, ne znači da policija neće reagovati na prijavu polnog uznemiravanja, odnosno da sem zaprimanja prijave, neće preduzimati dalje radnje i mjere. Pored toga što policija može da preduzme određene radnje i mjere kako bi potvrdila navode da se radi o ovom krivičnom djelu ili kako bi prikupila navode koji ukazuju da se radi o drugom krivičnom djelu (koje se goni po službenoj dužnosti), može da preduzme određene radnje i po drugom osnovu, a ne samo na osnovu Zakona o krivičnom postupku. U prvom redu, misli se na preduzimanje određenih radnji koje predstavljaju policijska ovlašćenja propisana Zakonom o policiji i unutrašnjim poslovima. U ovakvim situacijama, svrsishodno bi bilo prikupljanje obavještenja, davanje upozorenja, te druge radnje i mjere u zavisnosti od konkretnih situacija.⁴ Drugim riječima, iako žrtva prilikom prijave polnog uznemiravanja ne daje i prijedlog za krivičnim gonjenjem ili to iz-

⁴ Ukoliko pođemo od normativnog osnova za davanje upozorenja (po kojem je policijski službenik dužan da upozori lice za koje ocijeni da svojim ponašanjem ili činjenjem, odnosno propuštanjem činjenja određene radnje može narušiti javni red i mir ili dovesti u opasnost svoj život ili život i ličnu bezbjednost drugog lica ili imovine, kao i kada se opravdano očekuje da bi to lice moglo da učini ili da izazove drugo lice da učini prekršaj ili krivično djelo), razumljivo je da se u situacijama koje žrtva prijavi kao polno uznemiravanje, ali ne podnese prijedlog za krivičnim gonjenjem, odnosno izričito se tome protivi, sa prijavljenim licem treba obaviti razgovor i upozoriti ga na posljedice, odnosno da svojim ponašanjem može „dovesti u opasnost ličnu bezbjednost drugog lica”, kao i da „se opravdano očekuje da bi to lice moglo da učini ili da izazove drugo lice da učini prekršaj ili krivično djelo”. Da bi se sa licem obavio razgovor, potrebno je postojanje vjerovatnoće „da bi moglo dati obavještenje o krivičnom djelu ili prekršaju, počinocu ili o drugim važnim okolnostima u vezi sa krivičnim djelom ili prekršajem, kao i o okolnostima značajnim za izvršavanje drugih poslova iz nadležnosti Ministarstva”. S obzirom na to da je svrsishodnije i efektivnije da se razgovor na okolnosti prijavljenog polnog uznemiravanja, te eventualno davanje upozorenja licu na uzdržavanje od daljih radnji koje su prijavljene, odvija u službenim prostorijama, poželjno je pozvati prijavljeno lice u službene prostorije, a osnov za pozivanje bi bio „razgovor radi prikupljanja obavještenja i davanja upozorenja”. (Miladinović, 2021).

ričito odbija, to svakako ne amnestira policiju da provjeri navode koji proističu iz prijave i da reaguju na svaki oblik nedozvoljenog ponašanja, a pogotovo ponašanja koje može dovesti do narušavanja javnog reda i mira, odnosno do vršenja prekršaja i krivičnih djela.

Još jedna je situacija moguća. Naime, u slučajevima kada je polno uznemiravanje izvršeno od strane nepoznatog lica ili čak i u situacijama kada su radnje koje u početku i nisu kvalifikovane kao polno uznemiravanje a izvršene su od nepoznatog lica, nakon otkrivanja identiteta izvršioca, moguće je da žrtva ne stavi prijedlog za krivičnim gonjenjem. Sa jedne strane, uzrok toga može biti i činjenica da protekom vremena više ne želi da se „vraća na taj slučaj“, odnosno ne želi da se podsjeća na uznemiravanje, a može biti, što je u praksi i češće, da se identifikovanjem osumnjičenog utvrdi da je on u određenom odnosu sa žrtvom, te ona sama zbog tog odnosa ne želi da podnese prijedlog za krivičnim gonjenjem. Razumljivo je da je upravo kod polnog uznemiravanja to moguće. U tom slučaju, tužilac se mora obavijestiti, bez obzira na preduzete radnje i mjere u rasvjetljavanju prijavljenog krivičnog djela.

Literatura:

Babović, M., Reljanović, M. (2020). Seksualno uznemiravanje u Republici Srbiji. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.

Đorđević, Đ. (2018). Krivično djelo polnog uznemiravanja. Beograd: Pravni fakultet.

Miladinović, A. (2021). Policijska ovlašćenja. Banja Luka: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske.

Miladinović, A. (2022). Kriminalistička analiza postupanja policije u slučaju postojanja indicija da je izvršeno krivično djelo „Polno uznemiravanje“. Banja Luka: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske.

Šikman, M., (2021). Analiza usklađenosti zakona i politika Republike Srpske sa međunarodnim standardima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem. Banja Luka: Udružene žene Lara.

Škulić, M. (2019). Krivična djela protiv polne slobode. Beograd: Službeni glasnik;

Analiza sudskih presuda u Republici Srpskoj za krivična djela Proganjanja i Polnog uznemiravanja. (2019). Banja Luka: Udružene žene.

THE PERPLEXITIES AND PROBLEMS IN THE CRIMINAL PRACTICE OF RESPONDING TO THE CRIMINAL OFFENSE “SEXUAL HARASSMENT”

Aleksandar MILADINOVIĆ, MA*

Summary: Sexual harassment was incriminated in the Criminal Code of the Republic of Srpska in 2017, due to the need to harmonize domestic criminal legislation with the obligations arising from the Istanbul Convention. However, the incrimination itself is controversial both in practice and in theory, and has met with numerous criticisms. On the one hand, the need to incriminate this phenomenon is disputed (bearing in mind that the Istanbul Convention does not imply the necessity to incriminate sexual harassment, but only to sanction it), especially taking into account that it is to some extent sanctioned by labor, disciplinary and other legislation, while, on the other hand, which is more important for police officers, the extensiveness, and especially the inaccuracy of the text of the incrimination, is critically observed. Therefore, it is understandable that an imprecise and vague provision on the commission of a criminal offense causes numerous problems in the perception of the elements of this offense in criminal practice, and consequently in the detection, reporting, clarification and proof of this criminal offense.

The paper gives an overview of the incrimination, and then analyzes some elements of this criminal offence: the act of the criminal offence, the function (purpose) of the action taken, (un) manifested consequence, the perpetrator's intent and the element of special vulnerability or subordination of the victim (as well as the perpetrator's perception of that subordination or vulnerability).

In that context, the use of the progressive aspect in the terminological definition of the action is indicated, which causes problems in the perception of whether this offence can be committed with just one action, i.e. an action that is not realized continuously and lasts relatively short. This implies the problem of whether the offence can be realized between persons who did not know each other before, or whether it is necessary that there is a previous acquaintance or some other relationship between the perpetrator and the injured party. Furthermore, the problems related to proving the purpose of the actions of the perpetrator are stated, having in mind the subjective side of this criminal offense. In fact, the necessity (a critical consideration of the alternative) for the existence of a special purpose, i.e. the function of the undertaken actions of sexual harassment is pointed out. The consequence, i.e. the necessity of manifesting the consequences for the existence of a criminal offense, is also problematic; especially bearing in mind that attempted offence is not punishable (although the Istanbul Convention imposed the obligation to sanction even the attempt of sexual harassment). A special element of the criminal offence, which is characteristic of the criminal legislation of

* Ministry of the Interior of the Republic of Srpska, Police training unit – Police Academy Banja Luka, e-mail: aaleksandarbl@yahoo.com

the Republic of Srpska, refers to the relationship of subordination, i.e. dependence or special vulnerability that is normalized through age, illness, disability, pregnancy and severe physical and mental disorders. The paper points out that these characteristics of the victim, that is, elements of special vulnerability or subordination, specifically dependence, cannot be observed a priori, nor are they factual (not even age), but it also problematizes the relationship of the perpetrator's perception of these characteristics.

The analysis is presented from the criminal-practical aspect, taking into account that the aim of the paper is to point out certain problems that police officers encounter in their work when receiving reports and clarifying this criminal offence.

Keywords: sexual harassment, sexual violence, incrimination, Istanbul Convention...